

Érdeklünk a tárgyalóképes jobboldal

Kis János a koalícióról, a kormány mozgásteréről és a múlt értékelése körüli vitáról

- Közvetlenül a választások után ön az MSZP-SZDSZ koalíció mellett tette le a voksát. A kormány megalakításakor volt olyan vélemény, hogy az SZDSZ legitímálta az MSZP-t. Mit gondol erről?

- Ha legitímáláson azt érti, hogy az MSZP kikerült az elszigeteltségből és koalícióképes párttá lett, akkor a válasz nyilván igen. De ebben az értelemben az MSZP is megerősítette az SZDSZ helyzetét, mert - más okokból ugyan - a mi koalícióképességünk is kérdéses volt az előző parlamenti ciklusban. Ha viszont arra gondol, hogy az SZDSZ valamiképpen feloldotta volna az MSZP-t a múltjával való komoly szembenézés terhe alól, akkor a válasz egyértelmű nem. A koalíciókötés tárgya nem a múlt, hanem a jelenlegi parlamenti erőviszonyok és az általuk körülhatárolt lehetőségek.

- Egyes elemzők szerint a koalíciós ajánlat elfogadásával az SZDSZ arról mondott le, hogy önálló alternatívaként jelenhessen meg az MSZP-vel szemben az 1998-as választásokon. És ezért hosszú távon a kisebbik baloldali párt szerepébe kényszerül.

- Aki 1994-ben ilyeneket jósol, nem számol vele, hogy a politika mennyire nyitott kimenetelű vállalkozás. Komoly ember nem hiszi, hogy ma meg tudná mondani, melyik fog megvalósulni a számos lehetőség közül. Arról viszont érdemes gondolkodni, mitől függ, hogy végül is melyikből lesz valóság. Ez a két párt akkor fog több cikluson át együtt kormányozni, ha a szocialista bal és a liberális közép koalíciójának nem lesz alternatívája. Ez pedig elsősorban nem az MSZP-n, de nem is az SZDSZ-en múlik, hanem a jobboldali ellenzék állapotán. Ha marad a jelenlegi helyzet, akkor a jobboldal mindig elvihet annyi szavazatot, hogy senki más ne kormányozhasson egyedül, miközben ő maga nem fog konszolidálni, kormányképes erőt képviselni. Ismerünk ilyen eseteket a nyugati demokráciák tapasztalataiból. Ausztriában hosszú ideje kormányoz kényszerházasságban a Szocialista Párt és a Néppárt, mert a Szabadságpárttal nem lehet együtt menni. Ez rossz a társadalomnak és rossz a hatalmon lévő pártoknak, mert a politikai vezető réteg elhasználatához vezet, és végül olyan válság helyzetet eredményezhet, amikor kiszámíthatatlan, megbízhatatlan formációk törnek be a hatalomba. Gondoljon Olaszországra. Ezért mindenkinek érdeke - az SZDSZ-nek is - hogy a jobboldalon létrejöjjön egy tárgyalóképes közép-erő.

- Mit tehetnek ebben a helyzetben a kormánypártok?

- Természetesen álmódosítani sem szabad arról, hogy az MDF belső párt-harcait kívülről befolyásolják. De mégis hozzájárulhatnak a politikai pártstruktúra egészséges irányú fejlődéséhez azzal, ha kellő óvatossággal közelítenek az előző parlament törvényalkotási örökségéhez. A magyar demokrácia jogi keretei nagyon fiatalok, még csak most vannak kialakulóban a jogszokások. Nem vált még iratlan szabállyá, hogy mi az, amihez a kormány megfelelő többség birtokában sem nyúlhat hozzá. Ez nagyfokú bizonytalanságot teremt. A mindenkori ellenzék attól fél, hogy a kormány bármit megváltoztathat elődjének jogi alkotásából. Amikor pedig hatalomra jut, igyekszik olyan helyzetet teremteni, melyben utódjának keze meg van kötve. Ezt azután ellenzéki oldalon diktatórikus törekvésként értelmezik. Ilyen vádak a mostani ellenzék részéről is sűrűn elhangzanak. Nehéz megmondani, mennyi ebben a taktika, és mennyi a valódi félelem, de óvatosan attól, hogy a hatalmon lévők mint közönséges demagógiát söpörjék félre az ilyen aggodalmak hangoztatását. Az ellenzék félelmeit a helyzet bizonytalansága is táplálja, és ha a kormány ingerülten válaszol, könnyen alakulhat ki politikai circulus vitiosus. Ezért a kormánynak nagyon világossá kell tennie, hogy nem nyúl hozzá tetszése szerint a másik féltől hátrahagyott joganyaghoz, hanem a köztársasági törvényes rendjének részeként tiszteli, és csak nagyon alapos indokkal módosítja azt.

- Csak hogy a koalíció parlamenti túlsúlya miatt a kormány cselekvési lehetősége gyakorlatilag korlátlan. Az ellenzéknek semmilyen formális felelősség nem terheli, hiszen akár nélküle is meghozhatók a kétharmados törvények. Ebben a helyzetben nem nagyobb annak a veszélye, hogy a koalíció visszaél a hatalmával, mint ha az SZDSZ nem ment volna be a kormányba?

- Ha az SZDSZ ellenzékben maradt volna, akkor az MSZP persze nem tud-

ná egyedül módosítani a kétharmados törvényeket, de egyedül módosíthatna bármely feles törvényt, miközben a kétharmadosokról hol ezzel, hol meg azzal az ellenzéki párttal egyezhetne meg. Ez szerintem sokkal rosszabb volna, de ezt az állítást természetesen semmi más nem igazolhatja, csak az SZDSZ szereplése. Nem mondhatnám, hogy az első lépések mind kifogástalanok voltak, de úgy látom, hogy a szabaddemokraták gyorsan tanulnak. Van rá remény, hogy a kezdeti melléfogások ne ismétlődjenek meg.

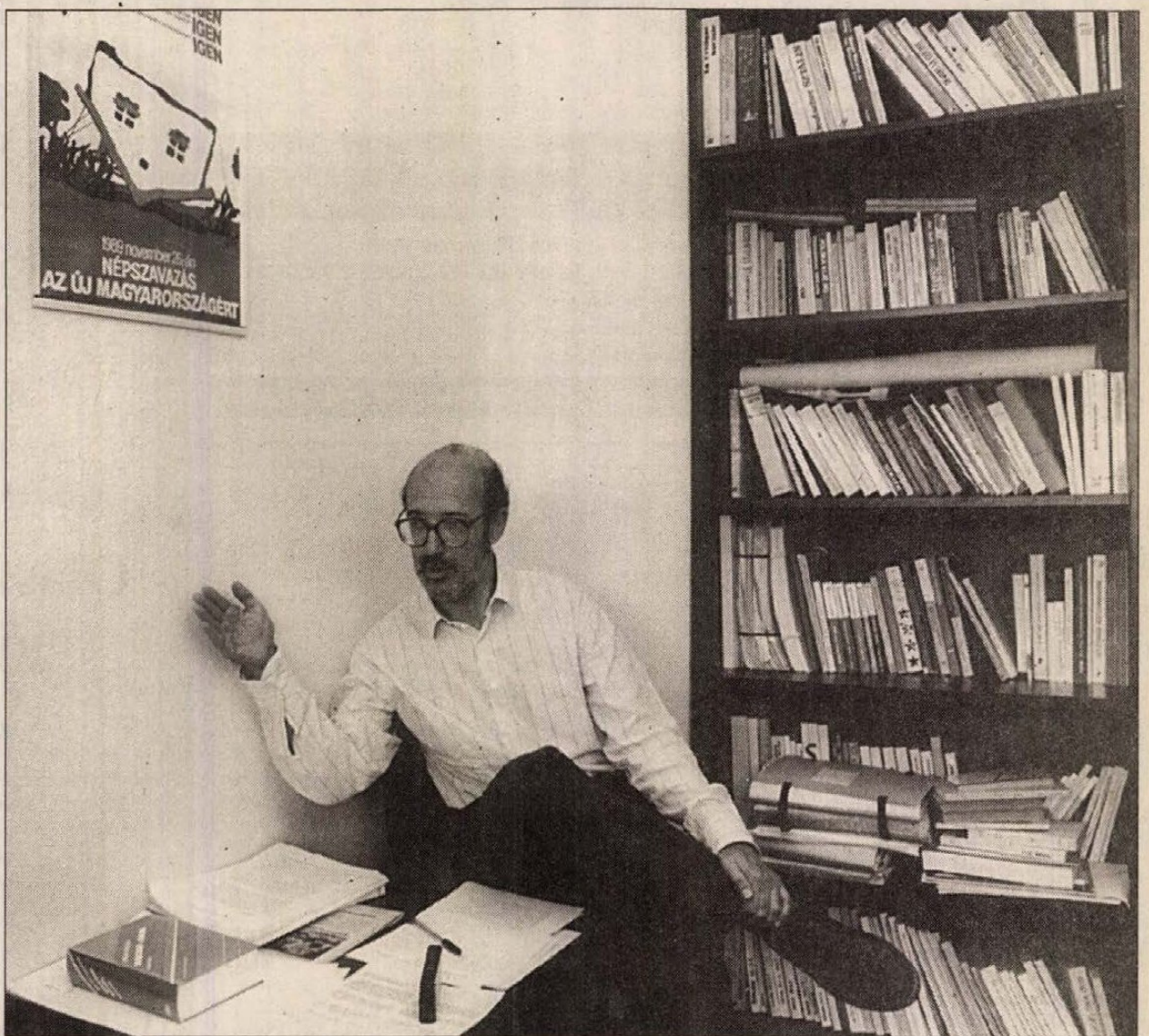
- A koalíció az MSZP és az SZDSZ kiegyensúlyozott partneri viszonyára épül. De elegendő biztosítékot jelent-e a koalíciós megállapodás arra, hogy a partneri viszony hosszú távon, kiélezett helyzetekben is fennmaradjon az SZDSZ és a nála két és félszer nagyobb MSZP között?

- A konfliktusok ténye természetes: azt jelzi, hogy önálló felek kormányoznak együtt. Baj akkor volna, ha bármelyik fél úgy kellene hogy érezze: valójában nem érdekelt a koalíció fenntartásában. Véleményem szerint ez a veszély nem komoly. Igaz, az MSZP önmagában is abszolút többséggel rendelkezik. Az 54 százalék ugyan sok, talán túlságosan is sok egy pártnak, de a mai Magyarországon egy kormánynak nagyon kevés. Láttuk, hogyan morzsolódott szét az MDF parlamenti frakciója a kormányzás terhe alatt, és ez a málladozás bizony az MSZP-t is fenyegeti. Ha tehát a szocialisták szilárd kormányt kívánnak maguknak, akkor engedniük kell az izból, amit az 54 százalék birtokában izből elérhetnének, cserébe a kormány helyzetének stabilizálásáért. Amíg ezzel tisztában lesznek, a koalíció fenn tud maradni.

- Mekkora veszélyt jelent a koalíciós együttműködésre, hogy miközben a kormány szigorú megszorító gazdaságpolitika mellett kötelezte el magát, felmérések szerint az MSZP-re szavazó választópolgárok jelentős része a késő kádári létbiztonságra vágyik, és kifejezetten piacellenes nézeteket vall?

- Más kérdés, hogy mire vágnak az MSZP szavazói, és megint más, hogy mit hajlandók tudomásul venni a majdani fellendülés fájdalmas, de elkerülhetetlen áraként. A magyar választók nagyjából tisztában vannak vele, hogy a múlt nem hozható vissza, csak előrefelé lehet kijutni a válságból. Nem szeretik a piacgazdaság éles versenyhelyezeteit, de véleményem szerint nem azt várják az MSZP-től, hogy hozza vissza Lázár Györgyöt. Egyszóval, a kormánynak van mozgáster. A kérdés az, hogy ezt ki tudja-e használni. Ehhez nagy következetességre van szükség: minden gazdasági szereplőnek tudnia kell, hogy mire számíthat, és hogy a kormány meddig mehet el az engedményekben. Ebből a szempontból a világiállítási költségvetés ábrándjának feladása mintaszerű döntés volt, mert a kormánynak volt ereje kimondani, hogy nincsenek felesleges tiszminiárdok az expo megvalósítására, és vállalni a felelősséget az elhatározásért. Az ilyen tetteket a nagy többség megérti és tiszteli érték a kormányt, ha magát az intézkedést nem is okvetlenül szereti. Baj akkor van, ha a kor-

Az SZDSZ történelem-szemlélete szerint Magyarországon 1956-ban demokratikus forradalom zajlott, a forradalmat vérbe fojtották, s leverésének és a rákövetkező megtorlásnak a körülményei kijelölték a rezsim fejlődő-képességének határait.

REDEI FERENC FELVÉTELE

nyant, nem lehet tisztelni, mert nem elég egységesen áll a saját programja mögött. Ez azonban jelenleg elsősorban nem SZDSZ-MSZP probléma, hanem a szocialisták belső problémája. Persze, ha az MSZP nem tudna úrrá lenni a gazdaságpolitikával kapcsolatos huzakodásain, az előbb-utóbb a két párt viszonyát is megzavarná.

- Az ön véleménye szerint a nyugdíjak visszamenőleges emeléséről hozott kormánydöntés nem ilyen megingás volt?

- A januártól járó nyugdíjemelést az előző parlament már megszavazta, ezt a törvényt utólag módosítani alkotmányellenes lépés lett volna, hiszen visszamenőlegesen vont volna meg a nyugdíjasoktól egy kedvezményt, amelyre már jogot szereztek. Más kérdés, hogy amennyire én látom, a kormány nem a jog fala előtt hátrált meg, hanem az MSZP-hez kötődő érdekszervezetek nyomására. Amíg a kormány tudja, hogy mit akar, és azt egységesen vállalja, addig az MSZP ismert szakszervezeti és egyéb kötődései nem okvetlenül hátrányosak. Segíthetnek abban, hogy a kormány, terveinek készítésekor, jobban ki tudja számitani, milyen természetű nyomások nehezednek majd rá, s ezeket könnyebben kezelje. Ehhez azonban világos és egyértelműen vállalt koncepció kell. Ha a kormány - vagy nagyobbik pártja - koncepciótlan, akkor ki lesz szolgáltatva minden követelőzésnek vagy akár jámbor óhajnak is. Ez az, amit jó lenne elkerülni.

- Az ellenzéki pártok szerint az államapparátusban zajló személycserék az egykori káderek visszaáramlását hozták. Választási kampányában az SZDSZ azzal érvelt, hogy a kormányban gátja lehet a nómenklatura ténnyerésének.

- Az MDF belső ellenzéke szerint már az előző kormány is a volt nómenklatura hatalmát konszolidálta, és ez bizonyos értelemben igaz is. A kérdés az, hogy mit lehet kezdeni a jelenséggel. Tisztán kell látni, hogy a probléma nem kizárólag politikai természetű, hanem mindenekelőtt szociológiai. Arról van szó, hogy milyen arány van a potenciális elitnek és a betöltendő közigazgatási pozíciók között, vagyis egy közigazgatási pozícióra hány jelölt kínálkozik, s ezek között mekkora azoknak az aránya, akik 1990 előtt középszintű tisztséget sem töltöttek be. Becslésem szerint az arány nem túlságosan kedvező. Ezért egy-egy esetben többnyire nehéz az újra pozícióba kerülő személyek ellen kifogást emelni. A sok egyéni eset összegződése viszont nagyon zavaró. Mit lehet mégis tenni? Először, nem szabadna megengedni, hogy a személycserék útjára felpörögjön, és az államigazgatás stabilitását veszélyez-

tesse. Tehát világossá kell tenni, hogy mikor zárul le a kormány berendezkedési ideje, s azt követően már csak kivételes esetekben szabad további cselekedniük. Az a kívánatos, hogy ez minél előbb megtörténjen. Másodsorban, az összeférhetlenségi elemeket szigorúan számon kell kérni. Nem szabad tudomásul venni, hogy olyan emberek kerüljenek magas posztokra, akik jól azonosítható érdekkörökhöz kötődnek...

- Ha nem tévedek, a miniszterelnök tanácsadó testületéről beszél.

- Ez a miniszterelnök tanácsadó testületére is igaz. Öszintén szólva nem nyugtat meg a pénzügyminiszter nyilatkozata, mely szerint a testület részt vevői közül csak hárman igazgatótanácsi tagok a Fotexnél. Szerintem egy is sok volna. Igaz, egy tanácsadónak nincs döntési jogköre. De telefonja neki is van. És bármilyen is az infrastruktúra állapota Magyarországon, azt azért tudjuk, hogy azok a hivatalok, amelyekben az előnyöket és a hátrányokat osztogatják, elég jól el vannak látva telefonokkal.

- Eörsi István szerint „folyik a Kádár-korszak erkölcsi és szellemi rehabilitációja”. Szocialista értelmiségiek viszont azt vetik a szabaddemokraták szemére, hogy még mindig a múlttal vannak elfoglalva. Mi az ön véleménye erről?

- Mindkét párt identitásához erős történelmi tartozik, s ezek között lényeges különbségek vannak. Az MSZP története úgy szól, hogy 1956 októberében volt valami, aztán novemberben is volt valami, amire nem jó emlékezni, de szerencsére jött a konszolidáció, a hatalom és a társadalom összebékült, és a megbékélés talán az egész szovjet világrendszerben egyedülálló, szerves fejlődés indult el, előkészítve a piacgazdaságra és a demokráciára való átmenetet. Ezért az ország természetes politikai vezető ereje a szocialisták. Igaz, 1989-90-ben kizököknt az idő, és következett négy borzalmas év, de a választók akaratából minden rendbe jött, folytatni lehet ott, ahol a haladás megszakadt. Az SZDSZ történelem-szemlélete szerint Magyarországon 1956-ban demokratikus forradalom zajlott, a forradalmat vérbe fojtották, leverésének és a rákövetkező megtorlásnak a körülményei kijelölték a rezsim fejlődőképességének határait. Ezeket a határokat a nyolcvanas évek derekára elérte az ország, a hatalom és a társadalom közötti iratlan alku nem volt több tartó - ezért jött létre a demokratikus ellenzék, ezért bontakoztak ki egyre függetlenebb társadalmi mozgalmak a pártállam és az ellenzék közötti tárgyaló érterben. Tehát a különbség az, hogy a szocialisták egyenes vonalúnak szeretnék látni a kádári reform-

politika és az új demokrácia közötti összefüggést, a szabaddemokraták pedig fontosnak tartják szembenézni azzal, ami a kádárizmusban sem erkölcseleg, sem politikailag nem volt soha vállalható. A két szemlélet közötti ellentétet nem lehet koalíciókötéssel eltüntetni, alaposan meg kell vitatni őket. Nem mindegy, hogy a szabaddemokraták tudomásul veszik-e azt, amiről Eörsi beszél, hogy előlta a nyilvánosságát a Kádár-korszak rehabilitációja, vagy szembeszegülnek vele. De ezt a vitát nem kormányülésen kell lefolytatni, hanem a két párt holdudvarában, a sajtóban és más nyilvános fórumokon.

- Nem zavarja-e az SZDSZ-t, hogy jeles értelmiségijei tagjai néha saját politikát csinálnak? Konrad Györgyre gondolok például, aki kirobantotta a vitát a „lány” kábítószeres legalizálásáról.

- A vitát nem Konrad robbantotta ki, hanem a rendőrség előre beharangozott kampánya. Akik Konradnak válaszoltak, túlságosan könnyű kézzel tolták félre azt a tényt, hogy Magyarországon fiatal embereket gyórtörnek meg, sőt küldenek börtönbe azért, mert olyan szert tartottak maguknál, esetleg természetek saját fogyasztásukra, amelynek a neve szerencsétlenségükre nem kistúti, hanem kender. A jogszabály megváltoztatásáig szerintem még hosszú utat kell megtennünk. A magyar társadalom csak most kezd szembenézni a drogfogyasztás problémájával, s amíg nincs végigvitatva, addig a jogi liberalizálás könnyen visszautthat. De a fogyasztók büntetőjogi üldözését már a jelenlegi szabályozás keretei között is abba lehetne hagyni. Nem emberséges, alkotmányos alapjogot sért, és még csak nem is hatékony. Távlatbi összefüggései is vannak a kérdésnek. Az előző kormány támogató-túrta a kísérleteket, hogy a szélsőjobb antiszemitizmus és szomszédághellenes indulatok felszításával teremtse magának politikai bázist. Ezek a kísérletek megbuktak, mert anakronisztikusak voltak. De ez nem jelenti, hogy a gyűlölet és az előítélet megfosztásának semmi esélye sem volna Magyarországon. Korszak-rúbb mozgalmak korszak-rúbb ellenségekkel próbálkoznak. Európában mindenütt a narkósok, a melegek, a HIV-pozitívok meg a bevándorló idegenek a szélsőjobb célpontjai. Ha a kormány nem teszi már most világossá, hogy a velük szembeni hangulatkeletés ugyanúgy tőrhetetlen, mint az antiszemitizmus és a sovinizmus, akkor felelős lehet abban, hogy később a modernizálódó szélsőjobboldal nem lehet majd elszigetelni. Úgyhogy szerintem nagyon is jó, hogy olyan emberek, mint Konrad György, vállalják a megszólalást az ilyen nehéz, de megkerülhetetlen ügyekben.

Zsoldos Attila